

Més sobre el guionet (1)

JOSEP RUAIX

En el número anterior de la revista LLENGUA NACIONAL (núm. 93, IV trimestre del 2015) vam publicar un article titulat «El problema del guionet» (pp. 19-28). Ara ens proposem d'ampliar-lo posant una sèrie d'exemples que demostrin la conveniència de revisar les normes promulgades per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1996, normes que, com explicàvem allí, eliminen massa guionets, element gràfic que cal veure com un ajut per a la lectura i la comprensió dels textos i no pas com una nosa.

Comencem per estudiar detalladament els inconvenients de suprimir el guionet després del prefix tònic *ex*, que és un dels casos en què resulta més clar que és un error suprimir-hi aquest signe gràfic. Ens servim del treball d'Albert Servitje citat allí (p. 20) i d'exemples que hem trobat en diverses publicacions. Vegem, doncs, aquests diferents tipus d'exemples (advertim que les definicions són simplificades).

A) Exemples en què es veu la confusió entre dos termes. Primer posem el terme amb el prefix *ex* tònic escrit segons la normativa tradicional; després, el mateix terme, entre cometes, escrit segons les normes de la Secció Filològica; finalment, el terme amb el prefix *ex* àton. Lògicament, molts d'aquests termes poden tenir variants en femení i en plural, cosa que també passarà en altres grups d'exemples:

ex-actor ('un que va ser actor i ja no ho és') / «exactor» / *exactor* ('cobrador d'impostos o tributs')
ex-cavadora ('que cavava i ja no ho fa') / «excavadora» / *excavadora* ('màquina d'excavar')
ex-comunicador ('que va ser comunicador i ja no ho és') / «excomunicador» / *excomunicador* ('que excomunica')

ex-culpable ('que va ser culpable i ja no ho és') / «exculpable» / *exculpable* ('que es pot exculpar')

ex-plorador ('que va ser ploracossos i ja no ho és') / «explorador» / *explorador* ('que explora')

ex-portador de la sida ('que va portar la sida i ja no la porta') / «exportador de la sida» / *exportador de la sida* ('que exporta la sida')

ex-ponent de cultura ('que va ser ponent de cultura i ja no ho és') / «exponent de cultura» / *exponent de la cultura* ('exemple o símbol de la cultura')

ex-pugnador ('que va ser lluitador i ja no ho és'; *pugnador -a* és un mot enregistrat en el DCVB) / «expugnador» / *expugnador* ('que expugna')

ex-tractant ('que tractava o comerciava alguna cosa i ja no ho fa') / «extractant» / *extractant* ('solvent emprat per a fer una extracció')

ex-tradició ('tradició que fou i ja no és') / «extradició» / *extradició* ('acció i efecte d'extradir')

B) Exemples en què dos termes s'assemblen molt o bastant i, per tant, si el que tradicionalment s'escriu amb guionet passa a escriure's sense guionet pot produir confusió en el lector:

ex-agent ('que fou agent i ja no ho és') / «exagent» (grafia confusionària) / *exigent* ('que exigeix')

ex-aliat ('que fou aliat i ja no ho és') / «exaliat» / *exiliat* ('que és a l'exili')

ex-amant ('que fou amant i ja no ho és') / «examant» / *examen* ('el fet d'examinar'), *examinant* (gerundi del v. *examinar*)

ex-animador ('que fou animador i ja no ho és') / «exanimador» / *examinador* ('que examina')

ex-arquebisbe ('que fou arquebisbe i ja no ho és') / «exarquebisbe» / *exarca* ('determinat càrrec eclesiàstic o bizantí')

ex-cartògraf ('que fou cartògraf i ja no ho és') / «excartògraf» / *extensògraf* ('extensòmetre enregistrador')

ex-cursetista ('que fou cursetista i ja no ho és') / «excursetista» / *excursionista* ('que fa excursions')

ex-emir ('que fou emir i ja no ho és') / «exemir» / *eximir* (verb)

ex-imam ('que fou imam i ja no ho és') / «eximam» / *eximim* (forma del v. *eximir*)

ex-pensionista ('que fou pensionista i ja no ho és') / «expensionista» / *expansionista* (derivat del v. *expansionar*)

ex-perit ('que fou perit i ja no ho és') / «experit» / *expert* ('versat en la coneixença d'una cosa')

ex-porter ('que fou porter i ja no ho és') / «exporter» / *exportar* (verb)

ex-presa, *ex-presos*, *ex-preses* ('que fou presa i ja no ho és', etc.) / «expresa», «expresos», «expreses» / *expressa* (femení de *expres* o forma del v. *expressar*), *expressos* (plural masculí de *expres*), *expreses* (plural femení de *expres* o forma del v. *expressar*)

ex-propietari ('que fou propietari i ja no ho és') / «expropietari» / *expropiat* (participi del v. *expropiar*)

ex-tintorer ('que fou tintorer i ja no ho és') / «extintorer» / *extintor* ('aparell per a extingir incendis')

ex-venedor de tabac ('que fou venedor de tabac i ja no ho és') / «exvenedor de tabac» / *expenedor de tabac* ('que té una expenedor de tabac')

C) Exemples en què es produeix la col·lisió entre dos sons diferents de la mateixa lletra; concretament, el so compost (equivalent a *ks*) de la *x* del prefix tònic *ex* i el so palatal de la *x* del mot al qual s'ajunta el prefix. Aquesta col·lisió fa molt convenient, per no dir necessari, l'ús del guionet després del prefix:

ex-xa de Pèrsia (grafia molt convenient) / «exxà de Pèrsia» (grafia confusionària; en aquest exemple, a més, s'hi afegeix el problema de l'accent gràfic)

ex-xampanyer / «exxampanyer»

ex-xarcuter del barri / «exxarcuter del barri»
ex-xef del restaurant tal / «exxef del restaurant tal»
ex-xeic / «exxeic»
ex-xèrif / «exxèrif»
ex-xerpa de l'expedició / «exxerpa de l'expedició»
el seu ex-xicot, la seva ex-xicota / «el seu exxicot», «la seva exxicota»
ex-xòfer / «exxòfer»
ex-xurrer / «exxurrer»

D) Exemples en què es produeix el trobament del prefix *ex* tònic i l'aplec *ex* àton, trobant que fa molt convenient, per no dir necessari, l'ús del guionet després del prefix tònic:

ex-exactor (grafia molt convenient) / «exexactor» (grafia confusional) /
ex-executiu / «exexecutiu»
ex-exiliat / «exexiliat»
ex-expedicionari / «exexpedicionari»
ex-expert / «exexpert»
ex-explorador / «exexplorador»
ex-exportador / «exexportador»

E) Exemples en què es produeix canvi d'accentuació gràfica entre el terme simple i el terme compost si no s'hi posa guionet, cosa que fa convenient de posar-hi aquest signe gràfic:

ex-as (grafia convenient) / «exàs» (grafia confusional) /
ex-pres / «exprès» (amb possible confusió, a més, amb el terme *expres*)
ex-xa / «exxà» (cas vist ja anteriorment, grup C)

F) Exemples en què el prefix tònic *ex* va seguit d'un mot que comença amb *i* consonàntica, cosa que fa molt convenient que s'hi posi guionet:

ex-ionqui ('persona que ha pogut superar l'addicció a determinats estupefaents' [terme trobat dins *Avui*, 18-5-2000, p. XX]; grafia molt convenient) / «exionqui» (grafia confusional) /
ex-iugoslau / «exiugoslau»

G) Exemples en què el prefix tònic *ex* afecta més d'un mot (en locucions nominals o sintagmes nominals), cosa que fa molt convenient que el prefix quedi separat del mot immediat,

sigui amb guionet, sigui amb espai en blanc. D'aquestes dues solucions (la del guionet o la de l'espai en blanc), considerem preferible la primera, perquè, essent suficient, evita més complicacions en les regles que haurien d'establir l'ús del guionet; tanmateix, la segona també és bona, i usada en algunes llengües:

ex-alt càrrec o bé *ex alt càrrec* (grafies molt convenientes) / «exalt càrrec» (grafia il·lògica)
ex-cap d'exploració o bé *ex cap d'exploració* / «excap d'exploració»
ex-conseller de Comerç o bé *ex conseller de Comerç* / «exconseller de Comerç»
ex-director general d'Ensenyament o bé *ex director general d'Ensenyament* / «exdirector general d'Ensenyament»
ex-futur mariscal o bé *ex futur mariscal* / «exfutur mariscal»
ex-home de confiança o bé *ex home de confiança* / «exhome de confiança»
ex-home fort o bé *ex home fort* / «exhome fort»
ex-militant comunista o bé *ex militant comunista* / «exmilitant comunista»
ex-ministre d'Educació o bé *ex ministre d'Educació* / «exministre d'Educació»
ex-mosso d'esquadra o bé *ex mosso d'esquadra* / «exmosso d'esquadra»
ex-primer ministre o bé *ex primer ministre* / «exprimer ministre»
ex-primera dama o bé *ex primera dama* / «exprimera dama»
ex-professor d'institut o bé *ex professor d'institut* / «exprofessor d'institut»
ex-secretari d'estat o bé *ex secretari d'estat* / «exsecretari d'estat»
ex-secretari general o bé *ex secretari general* / «exsecretari general»
ex-síndic major o bé *ex síndic major* / «exsíndic major»
ex-tinent d'alcalde o bé *ex tinent d'alcalde* / «extinent d'alcalde»

H) Exemples amb el prefix tònic *ex* seguit de vocal, cas en què es fa més difícil la lectura i la comprensió quan no s'hi posa guionet:

ex-actriu (grafia més convenient) / «exactriu» (grafia més difícil d'interpretar)

ex-animat / «exanimat»
ex-imperi / «eximperi»
ex-inspector / «exinspector»
ex-oficial / «exoficial» (noteu que existeix el radical grec *exo*, que apareix en termes com *exogàmia*, *exosfera*, *exotèrmic*)
ex-usuari / «exusuari»

I) Exemples amb el prefix tònic *ex* seguit de *r*, cas que causa estranyesa si no s'hi posa guionet, ja que el nexa *xr* és insòlit:

ex-ramader (grafia més normal) / «exramader» (grafia estranya)
ex-rei, ex-reina / «exrei», «exreina»
ex-religiós, ex-religiosa / «exreligiós», «exreligiosa»
ex-ric / «exric»

J) Exemples de seqüències de *ex* tònic i *ex* àton, o viceversa, que costen de llegir bé si el prefix tònic no va seguit de guionet (en aquest cas, posem exemples documentats):

1) «*Mor J. T., exescolta i excursio-nista manresà*» (*Regió 7*, 7-2-2001, p. 7). Es llegiria més bé si diguéssim: *Mor J. T., ex-escolta i excursionista manresà*.

2) «*Dos exdirigents de l'extinta RDA, condemnats per assassinats al Mur*» (*Avui*, 7-8-2004, p. 7). Es llegiria més bé si diguéssim: *Dos ex-dirigents de l'extinta RDA ...*

3) «*El Perú demana l'extradició de l'expresident Fujimori*» (*Avui*, 4-8-2003, p. 9). Es llegiria més bé si diguéssim: *El Perú demana l'extradició de l'ex-president Fujimori*.

***

Resumint, la supressió, per regla general, del guionet després del prefix tònic *ex* genera molts inconvenients, cosa que aconsella canviar aquesta regla general, establerta per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1996 contra la tradició fabriana.

Ens proposem de continuar aquesta sèrie de «Més sobre el guionet» en pròxims números de la revista LLENGUA NACIONAL. ♦